

УДК 81`37 + 811.111

DOI <https://doi.org/10.32782/2522-4077-2024-208-28>

СЕМАНТИЧНА СТРУКТУРА КОРПУСНИХ СИНОНІМІВ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ДО ЛЕКСЕМИ *PANDEMIC* (НА МАТЕРІАЛІ КОРПУСНОГО МЕНЕДЖЕРА SKETCH ENGINE)

SEMANTIC STRUCTURE OF CORPUS SYNONYMS IN ENGLISH TO THE LEXEME *PANDEMIC* (BASED ON THE SKETCH ENGINE CORPUS MANAGER)

Киристюк А. А.,

orcid.org/0000-0001-7522-8235*аспірантка кафедри германської і фіно-угорської філології
Київського національного лінгвістичного університету*

Стаття присвячена дослідженню закономірностей організації семантичної структури корпусних синонімів англійської мови до лексеми *pandemic*. Зроблено припущення про те, що корпусні ресурси та інструментарій можна використовувати для розширення традиційного словникового синонімічного ряду лексем, представлено в системах різних мов, зокрема й англійської. На основі даних словників синонімів англійської мови вибрано 20 синонімічних одиниць до лексеми *pandemic*. За допомогою корпусного тезаурусу синонімічний ряд розширено до 52 лексем, які є відображенням мовної свідомості сучасного англійськомовного суспільства. Особливу увагу приділено вивченню принципів укладання списків слів-синонімів у корпусному менеджері Sketch Engine. Установлено, що всі одиниці синонімічного ряду є відносними, оскільки їх семний склад не збігається повністю. Виявлено особливість семантичної структури лексеми *pandemic*, яка полягає в наявності в ній градуальної семи 'degree of spread of the disease / illness / sickness' і яка не характерна для її синонімів.

Сформульовано попередній висновок про те, що представлені у конкордансі корпусу 959 лексем як синоніми до лексеми *pandemic*, не мають спільних семантичних ознак із ключовим словом, проте набувають їх у певному корпусному контексті (в оточенні) і стають відносно-потенційними синонімами. Цей висновок підтверджує ефективність залучення корпусного тезаурусу для реконструкції фрагментів мовної свідомості представників англійськомовної культури з їх динамікою.

Ключові слова: синоніми, синонімічний ряд, семантична структура, корпусні синоніми, корпусний менеджер Sketch Engine, англійська мова.

The article is devoted to the study of the regularities of organisation of the semantic structure of English corpus synonyms for the lexeme *pandemic*. It is assumed that corpus resources and tools can be used to expand the traditional dictionary synonymy range of lexemes represented in the systems of different languages, including English. Based on the data from the English synonym dictionaries, 20 synonymous units to the lexeme *pandemic* were selected. With the help of a corpus thesaurus, the synonym range is expanded to 52 lexemes, which reflect the linguistic consciousness of the modern English-speaking society. Particular attention is paid to the study of the principles of compiling lists of synonyms in the corpus manager Sketch Engine. It is established that all units of the synonymous series are relative since their semantic composition does not completely coincide. A peculiarity of the semantic structure of the lexeme *pandemic* is revealed, which consists in the presence of the gradational seme 'degree of spread of the disease / illness / sickness' in it and which is not typical for its synonyms.

A preliminary conclusion is made that the 959 lexemes presented in the corpus concordance as synonyms for the lexeme *pandemic* do not have common semantic features with the keyword but acquire them in a certain corpus context (environment) and become relative potential synonyms. This conclusion confirms the effectiveness of using a corpus thesaurus to reconstruct fragments of the linguistic consciousness of representatives of the English-speaking culture with their dynamics.

Key words: synonyms, synonymic series, semantic structure, corpus synonyms, corpus manager Sketch Engine, the English language.

Актуальність проблеми й аналіз останніх досліджень. У лінгвістиці кінця ХХ – поч. ХХІ ст. спостерігаємо посилення інтересу до вивчення нових тенденцій у синонімії. Вчені все частіше аналізують особливості синонімів, оскільки їхні значення в мовній системі та в дискурсивній реалізації суттєво відрізняються. Українські науковці, зокрема І. Р. Вихованець [2], М. П. Кочерган [5], В. М. Русанівський [6], О. О. Тараненко [7] та ін., а також зарубіжні дослідники (V. H. Collins [10], E. Reiter, S. Sripada [11], E. Wierzbicka [12]) приділяли значну увагу розкриттю специфіки явища синонімії у своїх наукових студіях.

Сучасна синонімологія стрімко розвивається в контексті новітніх напрямів мовознавства, передовсім у царині корпусної лінгвістики, яка наразі має всі ресурси й інструменти для демонстрації і донині не розкритого потенціалу у сфері синонімічних відношень.

З огляду на таку постановку проблеми сформульована тема статті є актуальною і перспективною для подальшого розвитку корпусно орієнтованої лінгвістики.

Мета статті – виявити потенціал семантичної структури корпусних синонімів англійської мови до лексеми *pandemic*, визначити тип таких синонімів та обґрунтувати їх статус.

Предмет та об'єкт дослідження. Предметом дослідження є корпусні синоніми до лексеми *pandemic* та їхні значення в англійськомовній культурі. Об'єкт – семантична структура корпусних синонімів, які доповнюють синонімічний ряд до лексеми *pandemic* в англійській мові.

Виклад основного матеріалу дослідження.

У лінгвістиці існує низка критеріїв для визначення синонімів у мові. На взаємозамінюваність слів як визначальний критерій синонімічності вказував свого часу ще Л. А. Булаховський, який під синонімами розумів слова, які можуть заміщувати одне одного без помітної відмінності в значенні, якщо це відбувається в конкретному контексті або в схожих за змістом контекстах [1, с. 32]. Інші дослідники вбачають семантичну ідентичність як основний критерій для визначення синонімів [6], тим часом їхні опоненти заявляють, що «критерій близькості, а не абсолютної ідентичності» у контексті синонімічних зв'язків між лексемами є найбільш принциповим [4, с. 137].

І. Л. Демчик відзначає, що у синонімічні відношення вступають слова з подібними значеннями, які й формують синонімічні ряди, компоненти яких об'єднує домінантне слово. Дослідниця наголошує, що є зафіксовані випадки, коли у синонімічні відношення включаються різні повнозначні частини мови. Це пов'язане з тим, що не всі лексичні одиниці синонімічного ряду є активною частиною словникового запасу мовної особистості, деякі з них можуть уживатися випадково, бути новими словами, застарілими, іншомовними виразами тощо [3].

Однією з найпоширеніших є класифікація синонімів, за М. П. Кочерганом, який їх поділяє за ступенем синонімічності на синоніми абсолютні й часткові (семантичні, стилістичні й семантико-стилістичні синоніми) [5, с. 202]. У загальнолітературній мові виявлення абсолютних синонімів, тобто слів, що повністю збігаються за значенням і вживанням, є рідкісним явищем [1, с. 33]. М. П. Кочерган вказує, що абсолютні синоніми здебільшого наявні в термінології, адже у звичайному мовленні вони набувають різних семантичних і стилістичних відтінків, часом навіть повністю змінюють своє значення [5]. Такий підхід до класифікації синонімів поділяє і О. Чорна, проте, спираючись на думку Д. С. Лотте, називає слова, значення яких збігаються лише частково, відносними [9].

У цьому дослідженні для максимального повного представлення синонімічного ряду до стрижневого слова *pandemic* послуговуємося найавторитетнішими словниками синонімів англійської мови, а саме: Macmillan Thesaurus, Merriam-Webster Thesaurus.

На основі аналізу словникових дефініцій до лексеми *pandemic*, її синонімів та їхніх дериватів в англійськомовних словниках (Cambridge Advanced Learner's Dictionary, Cambridge Academic Content Dictionary, Oxford Advanced Learner's Dictionary, Merriam-Webster Dictionary) будуємо матрицю «Кількісно-якісні показники семних характеристик синонімів до лексеми *pandemic*» (Таблиця 1), яка ілюструє наявність різних значень лексем.

Під *когнітивною матрицею* розуміємо модель системи семантичних зв'язків і семантичної структури лексики, яка будується так, що у стовпчиках і рядках однакової довжини співвідношення слів і їхніх значень позначають знаком «+», а також фіксують семантичні зв'язки між досліджуваними лексемами. За допомогою побудованої когнітивної матриці можна простежити реалізовані відношення між одиницями (заповнені клітинки матриці) й імпліцитні можливості (незаповнені клітинки) [8].

Із 20 синонімічних лексем (*affection, ailment, blight, complaint, condition, contagion, curse, disease, disorder, epidemic, illness, infection, infirmity, malady, murrain, pest, pestilence, plague, scourge, sickness*) і 25 дериватів (*pandemic, pandemonium, pandemoniac, epidemic, epidemiological, epidemiologist, epidemiology, to plague, pestilential, infectious, infectiously, infective, contagious, contagiously, to blight, to scourge, affectionate, affectionately, to curse, cursed, to condition, diseased, to disorder, disordered, disorderly*) до слова *pandemic* виокремлено 69 семних характеристик.

Проте, припускаємо, що отримана інформація з лексикографічних джерел має загальний характер і не відображає всі національні особливості й динаміку цієї лексеми, тому наявна структура синонімічного ряду до стрижневого слова *pandemic* є лише базовою основою для моделювання цього поняття в свідомості представників англійськомовної культури, адже, на наш погляд, вона не презентує повною мірою всі сучасні особливості цього фрагмента дійсності.

З цією метою для пошуку корпусних синонімів до лексеми *pandemic* в англійській мові залучаємо корпус English Web 2020 (enTenTen20), розміщений у корпусному менеджері Sketch Engine. За допомогою інструмента Thesaurus отримуємо 1 000 синонімів до слова *pandemic* (рис. 1).

Lemmas	Frequency?
1 COVID-19	1,013,020 ...
2 outbreak	635,923 ...
3 crisis	2,741,141 ...
4 recession	458,725 ...
5 epidemic	359,896 ...
6 lockdown	200,048 ...
7 disaster	1,545,441 ...
8 coronavirus	424,484 ...
9 emergency	2,321,868 ...
10 downturn	153,689 ...

Рис. 1. Тузаурус до слова *pandemic* у корпусі English Web 2020 (enTenTen20)

Зазначимо, що список синонімів зроблено на основі контексту, в якому з'являються слова у вибраному корпусі. Як зазначено в описі корпусного інструмента Sketch Engine, список синонімів може містити слова, які не слід включати до синонімічного ряду, адже це результат автоматичної обробки. Thesaurus не може безпосередньо визначити подібність значення, він може лише порівняти колокації: якщо два слова мають однакові сполучення, вони будуть зазначені як синоніми, навіть якщо значення не схожі.

Враховуючи вищезазвані правила побудови корпусного тезаурусу, під *корпусними синонімами* розуміємо слова чи вирази, які часто вживаються в схожих контекстах і відображають семантичні відношення лексем на основі їхнього вживання в текстах.

Зважаючи на особливості створення тезаурусу, необхідно здійснювати механічне опрацювання отриманих результатів і залишати ті слова, які мають хоча б одну спільну сему, в даному випадку з лексемою *pandemic*. Отже, однією з переваг такого ресурсу вбачаємо в можливості

№	Слова-синоніми та їхні деривати	Семний склад									
26.	'infection causing disease / illness / sickness (animals)'										
27.	'infection causing disease / illness / sickness (plants)'										
28.	'insects or small animals causing disease / illness / sickness'										
29.	Integral seme 'symptoms of disease / illness / sickness'										
30.	Integral seme 'transmission of disease / illness / sickness'										
31.	Differential semes: 'transmission of disease / illness / sickness from one person to another'										
32.	'transmission of disease / illness / sickness from one animal to another'										
33.	'transmission of disease / illness / sickness from one plant to another'										
34.	Integral seme 'area of spread of disease / illness / sickness'										
	Differential semes:										
	pandemic										
	condition										
	plague										
	contagion										
	contagious (adj.)										
	complaint										
	infectious (adj.)										
	epidemic										
	disorder										
	sickness										
	infection										
	curse										
	disease										
	pestilential (adj.)										
	to curse										
	blight										
	illness										
	affection										
	disordered (adj.)										
	scourge										
	infirmary										
	pest										
	pestilence										
	malady										
	pandemic (adj.)										
	pandemonium										
	to blight										
	affectionate (adj.)										
	infective (adj.)										
	ailment										
	epidemiology										
	to scourge										
	contagiously (adv.)										
	diseased (adj.)										
	epidemiologist										
	epidemiological (adj.)										
	infectiously (adv.)										
	affectionately (adv.)										
	to disorder										
	pandemoniac (adj.)										
	murder										

№	Слова-синоніми та їхні деривати	Семний склад									
45.	'degree of spread of the disease / illness / sickness (animals)'										
46.	'degree of spread of the disease / illness / sickness (plants)'										
47.	Gradational seme										
48.	'degree of damage by disease / illness / sickness'										
49.	Differential seme										
50.	'affects a particular part of the body'										
51.	Differential seme										
52.	'not normal / unhealthy / affected by a medical disorder'										
53.	Integral seme 'to harm'										
54.	Differential seme 'to use a magic word or phrase against somebody'										
55.	Differential seme 'suffering from a curse'										
56.	Differential seme 'behaving badly by being noisy or violent'										
57.	Integral seme 'to smite / infest / afflict with a disease / illness / sickness'										

генерування списків слів-синонімів для рідкісних слів, які не були включені до традиційних тезаурусів.

У результаті застосування дефініційного аналізу і компонентного аналізу дослідження вважаємо, що із пропонованих корпусним тезаурусом 1 000 лексичних одиниць 4,1% (41) є відносними синонімами, адже саме у цих лексичних одиницях наявна хоча б одна спільна сема зі словом *pandemic*. Серед опрацьованого матеріалу фіксуємо збіги 9 синонімічних лексем зі словників з корпусним тезаурусом: *complaint, condition, disease, disorder, epidemic, illness, infection, plague, sickness* (рис. 2). Загалом синонімічний ряд розширено за допомогою корпусного тезаурусу 32 лексемами: *COVID-19, disaster, coronavirus, depression, virus, decline, attack, cancer, AIDS, flu, spread, disability, anxiety, trouble, wildfire, fever, cold, diabetes, reaction, strain, case, run, stroke, vision, complication, bug, malaria, influenza, turn, scale, poisoning, Ebola*.

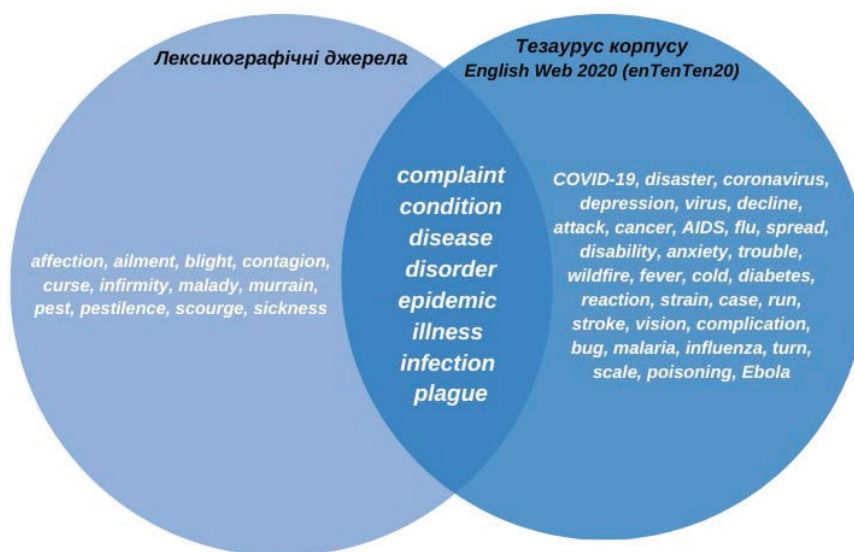

Рис. 2. Спільні та відмінні синонімічні одиниці до лексеми *pandemic*

Синонімічний ряд до стрижневого слова *pandemic* складається з 52 синонімічних лексем, з яких у результаті дефініційного аналізу виокремлено 115 значень. Семний склад синонімічного ряду слів на позначення пандемії в англійській мові налічує 58 сем.

Семні характеристики корпусних синонімів до лексеми *pandemic* складають 40 сем і формують загальне уявлення про хворобу, адже для більшості синонімічних лексем (30) є спільною архісема ‘*disease / illness / sickness*’.

Фіксуємо, що серед корпусних синонімів до слова *pandemic* немає абсолютних, адже вони повністю не збігаються за значенням і вживанням, бо семантика стрижневого слова *pandemic* відрізняється від решти градуальною семою ‘*degree of spread of the disease / illness / sickness*’, що демонструє найвищий ступінь поширення хвороби. Робимо висновок, що всі синоніми є відносними.

Особливість семної структури корпусних синонімів, порівняно з семним складом словникового синонімічного ряду, вбачаємо в наявності градуальної семи ‘*degree of progression of the disease / illness / sickness*’, яка розкривається через такі диференційні семи: ‘*a mild disease / illness / sickness*’, ‘*a severe disease / illness / sickness*’, а також диференційних сем: ‘*a tumor that cause disease / illness / sickness*’, ‘*bacterium that cause disease / illness / sickness*’, ‘*eating, drinking that causes disease / illness / sickness*’, ‘*the bite of anopheline mosquitoes that causes disease / illness / sickness*’, ‘*orthomyxovirus that causes disease / illness / sickness*’, ‘*a scale insect that causes disease / illness / sickness*’, ‘*breathing a dangerous substance that causes disease / illness / sickness*’.

Звертаємо увагу на те, що список корпусних слів-синонімів містить назви континентів, роки, назви місяців та інші лексичні одиниці, які на перший погляд не можуть бути синонімами до стрижневого слова *pandemic*. Проте припускаємо, що решта 959 лексем, які не мають спільних сем із ключовим словом, але визначені корпусом як синоніми, у відповідному контексті будуть корпусними відносно-потенційними синонімами до лексеми *pandemic*. Продемонструємо це припущення на прикладі назви континенту Африка і 1980-і роки (рис. 3). Як бачимо із інформації, яка є у відкритому доступі, у 1980-х роках в Африці дійсно була пандемія ВІЛ/СНІДу, тому корпусний менеджер після обробки текстів корпусу, де вочевидь наявні така інформація, включає їх до тезаурусу. Відповідно, це є підставою визначити статус подібних слів з даного тезаурусу як синоніми відносно-потенційного типу або контекстуальні синоніми.

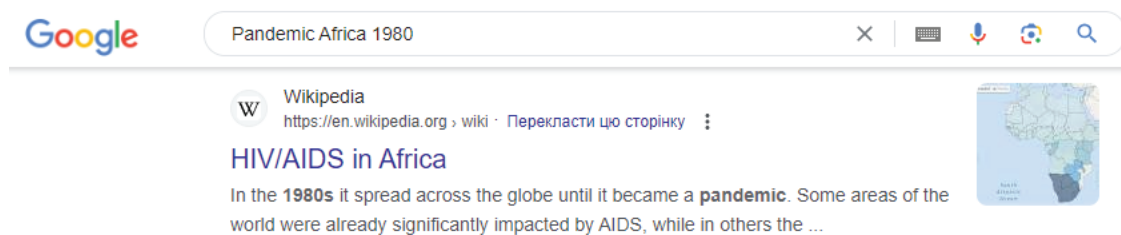

Рис. 3. Приклад відносно-потенційних синонімів до лексеми *pandemic*

Висновки і перспективи подальших розробок. Підводячи підсумок викладених положень, зазначимо, що лексикографічні джерела можуть слугувати джерелом для відтворення поняттєвого шару лексеми *pandemic*. Водночас констатуємо, що словникові статті не можуть охопити всього життєвого, культурного, національного, етнічного та індивідуального різноманіття сприйняття навколишньої дійсності в його швидкоплинності. З цього випливає, що лексема *pandemic* характеризується динамічною семантичною структурою, що відображає зміни як у цілому світі, так і в мовної свідомості англійськомовного суспільства. У цьому контексті лексикографічні джерела, зазвичай, статичні, обмежені загальними даними про різноманітні фрагменти картин світу. Тому бачимо, що більшість слів синонімічного ряду зі словників синонімів майже не зустрічається у структурі корпусного синонімічного ряду (*affection, ailment, blight, contagion, curse, infirmity, malady, murrain, pest, pestilence, plague, scourge*). На заміну цим словам приходять інші (наприклад, *COVID-19, disaster, coronavirus, depression, AIDS, flu, Ebola* та ін.), які додають поняттю на позначення пандемії більшого прояву людських хвороб. Представлені в корпусному тезаурусі 959 відносно-потенційних синонімів ще більшою мірою розкривають динаміку семантичної структури досліджуваної лексеми.

Перспективами подальших досліджень є зіставлення організації синонімічних рядів до лексеми *пандемія* в українській і англійській мовах та моделювання їхніх когнітивних лексико-семантичних графів, за допомогою яких стане можливим простежити взаємозв'язки між одиницями досліджуваних синонімічних рядів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Булаховський Л. А. Нариси загального мовознавства. Київ, 1955. 247 с.
2. Вихованець І. Р. Варіантність і синоніміка синтаксичних одиниць. *Культура слова*. 1972. № 6. С. 21–28.
3. Демчик І. Л. Явище синонімії у мовленні представника східнословобожанської говірки (на матеріалі с. Шувльгінка Старобільського району Луганської обл.). *Актуальні проблеми слов'янської філології*. 2011. Випуск XXIV. Частина 1. С. 541–548.
4. Дорошенко С. І. Вступ до мовознавства. Київ, 1974. 295 с.

5. Кочерган М. П. Вступ до мовознавства: Підручник для студентів філологічних спеціальностей вищих навчальних закладів. Київ, 2001. 368 с.
6. Русанівський В. М. Структура лексичної і граматичної семантики. Київ, 1988. 236 с.
7. Тараненко О. О. Синоніми. Українська мова: енциклопедія. Київ, 2000. С. 539–543.
8. Фабіан М. П. Етикетна лексика в українській, англійській та угорській мовах: монографія. Ужгород: ІВА, 1998. 256 с.
9. Чорна О. Синонімічні відношення в українській податковій терміносистемі. *Вісник Нац. ун-ту «Львівська політехніка». Серія «Проблеми української термінології»*. 2010. № 675. С. 187–194.
10. Collins V. H. The choice of words. A book of synonyms with explanations. London, 1952. 222 p.
11. Reiter E., Sripada S. Contextual influences on near-synonym choice. Natural Language Generation: Third International Conference. Brockenhurst, UK, July 14–16, 2004. P. 161-170.
12. Wierzbicka E. Synonimia składniowa konstrukcji przyczynowoskutkowych we współczesnej polszczyźnie. Warszawa, 1991. 162 s.

ЛЕКСИКОГРАФІЧНІ ДЖЕРЕЛА:

1. Cambridge Advanced Learner's Dictionary & Thesaurus. 1999 — and today. URL: <https://dictionary.cambridge.org/> (дата звернення: 21.11.2023).
2. Cambridge Academic Content Dictionary. 1999 — and today. URL: <https://dictionary.cambridge.org/> (дата звернення: 21.11.2023).
3. Oxford Advanced Learner's Dictionary. 2000 — and today. URL: <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/> (дата звернення: 21.11.2023).
4. Merriam-Webster Dictionary. 1982 — and today. URL: <https://www.merriam-webster.com/dictionary> (дата звернення: 21.11.2023).
5. Macmillan Thesaurus. 1999 — and today. URL: <https://www.macmillanthesaurus.com/> (дата звернення: 13.05.2023).
6. Merriam-Webster Thesaurus. 1981 — and today. URL: <https://www.merriam-webster.com/> (дата звернення: 13.05.2023).